

באה מאהבה

האדם החופשי והאהבה החופשית המתעלה מעל לעולם החומרי ניצבים במרכזה של היצירה המכוננת של גאורגיה, "עוטה עור הנמר", שחיבר שותא רוסתוולי

בימי שלטונה של המלכה תמרה (1184-1213), תקופת הזוהר של גאורגיה, התפתחה לצד הכתיבה הדתית-הפילוסופית גם כתיבה אמנותית-חילונית. מכל יצירות התקופה, הפואמה "עוטה עור הנמר" (Vepkhvistqaosani) מאת שותא רוסתוולי נחשבת גולת הכותרת. היצירה העצומה, שבה 1,664 בתי שיר בני ארבע שורות, נכתבה בחרוזים, ולא בכדי היה לימים המחבר למשורר הלאומי של גאורגיה המודרנית.

שמו המלא אינו ידוע לנו. רוסתוולי שפירושו מרוסתווי (Rustavi), מקום המזוהה עם כפר קטן לא הרחק מהעיירה אחלציחה (Akhaltshikhe), בדרום-מערב המדינה, אם כי יש גם השערה שמדובר בעיר רוסתווי הסמוכה לטביליסי. חייו לוטים בערפל, ורב בהם הדמיון על העובדות. משערים כי שותא היה מקורב למלכה תמרה, ושכיהן כשר האוצר בממשלתה. בפתיחה לפואמה, שבה המחבר מציג את עצמו, הוא כותב: "אנכי, נגיד רוסתווי, שמתני זאת על צווארי, כי בשל מנהגת חיל אשתגע לאין הבריא". מתוך אזכור זה ובהסתמך על סיפורי עם רבים מניחים ששותא היה מאוהב במלכה וכי אהבה זו הביאה אותו לכלל שיגעון. יש האומרים כי היתה זו אהבה נכזבת ולכן ביקש רוסתוולי להתרחק מהמלכה. אחרים מספרים שתמרה נענתה לו, אך מתוך הסכנה שבקשר איתו בחרה היא להרחיקו מהכס. ייתכן גם שדבריו של שותא נכתבו מתוך הערכה גדולה ולא יותר.

על פי המסורת, באחרית ימיו עזב שותא את ארצו – אולי בשל אהבתו אל המלכה ואולי בעקבות רדיפות מצד הכנסייה – הגיע לישראל וחי כנזיר במנזר המצלבה שבירושלים (שהיה בעברו בבעלות גאורגית), ובו אולי גם נפטר ונקבר. על אחד מעמודי הכנסייה שבמנזר מופיעה תמונתו בליווי שמו, ומעליה מצוין שכל הציורים בכנסייה נעשו בכספו. בשנת 2004, ערב הגעתו של נשיא גאורגיה מיכאיל סאקשווילי למנזר במסגרת ביקורו בארץ, הושחתה התמונה, אך ממשלת ישראל דאגה לשחזר אותה במהירות. עד היום הדרך המוליכה את המבקרים אל מנזר המצלבה נקראת על שמו של המשורר.

בפואמה "עוטה עור הנמר" מסופר על שר הצי של הודו ובתו של מלך הודו, נסטאן, שהתאהבו. הנסיכה מיועדת לאחר, ושר הצי הורג את חתנה המיועד. הרצח גורם לריב בין המלך לשר הצי, ואחותו של המלך פוקדת על שניים מעבדיה להעלים את הנסיכה. שר הצי מחפש את אהובתו לשווא, ומשנאש הוא הופך לנזיר מתבודד העוטה עור של נמר – המסמל אומץ לב, יכולות כבירות וסגפנות. במדבר הוא פוגש את שר צבא ערב, שהיה מאוהב בבת מלך ערב. הלה מחליט לסייע לו, ועד מהרה הם מגלים את המקום שבו נסטאן נכלאה. הנסיכה משוחררת, שניהם נישאים לאהובותיהם, כורתים ברית ומנהלים איש-איש את ארצו בתבונה וביושר.

האהבה היא הכוח המרומם, גורסים הגיבורים בשם המשורר. אבל האהבה שמתאר שותא אינה אהבה מיסטית וארוטית כמו זו שהיתה מקובלת במזרח, וגם לא אהבה אבירית הנותרת בלתי ממומשת כפי שעולה משירת הטרובדורים האירופית. אצל רוסתוולי תכליתה של האהבה להיות מוגשמת בנישואים – ברית חופשית בין גבר לאישה, שמושלתת על אהבה הדדית ובחירה משותפת.

המשורר יוצא נגד המעמד הנחות של האישה ביחס לגבר, שהיה מקובל באותם הימים. בביקורת זו יש הד למצבה של המלכה תמרה, בתו של גיאורגי ה-3, שאביה מינה אותה ליורשת העצר ועורר בכך תרעומת רבה מצד האצולה הפיאודלית. הנסיכה נסטאן היא התגלמותה הפיוטית של המלכה תמרה, ולדעת חוקרים אין יצירות ימי ביניים מיות שבהן מתוארת אישה המשתווה לנסטאן ביוזמותיה, בחוכמתה ובאהבתה. שר הצבא ושר הצי בפואמה מצליחים

יותם יעקבסון

הרצאות, צילום וכתיבה, הדרכה בארץ
ולאורך נתיבי הסחר הקדומים באסיה

במשימתם רק בזכות אחדותם ומוסריותם – "טוב לקנות שם טוב לנצח מקנות רכוש ודרג". בדברים אלה יש רמז עבה ליכולתם של האצילים הגאורגים להתאחד ולהתחזק או להיחלש בשל מלחמות הסרק ביניהם. במרכז היצירה ניצב האדם החופשי והאהבה החופשית המתעלה מעל לעולם החומרי. באושר עלי אדמות, שאותו מתאר רוסתוולי כתכלית חייו של אדם, יש התרסה נגד אנשי הכנסייה, שביקשו לבטל את רצונו החופשי של האדם והציגו את העולם הזה כתחנה ארעית בדרך למקום טוב יותר. אין פלא שרבים יצאו נגדו, וחוגים כנסייתיים אף טענו כי הפואמה מטיפה לפריצות. המלך ואחטאנג ה-6 (מאות 17-18) ניסה לתת תוקף כנסייתי ליצירה על ידי פירוש על דרך האלגוריה, שלפיה האהבה היא בין האדם לאל, אך הדבר לא עלה בידו. למרות התנגדות הכנסייה, רבים העריכו את היצירה והגנו על עותקה הקדומים, ועל כן הם נשמרו ולימים תורגמו לשפות רבות. היצירה תורגמה גם לעברית, על ידי בוריס (דב) גפונוב, שחי אז בעיר קותאיסי. גפונוב למד עברית בכוחות עצמו, בין היתר באמצעות האזנה לקול ישראל ברדיו. הוא תרגם את הפואמה בשפה עשירה וצוירת ובכתב יד מסוגן ומנוקד, ושמר על אופייה של היצירה ועל החרוזה. גפונוב נהג להבריש בחשאי כל פרק שתרגם לישראל, ואברהם שלונסקי ליקט את הפרקים, ערך והוציא את היצירה לאור בהוצאת ספרית פועלים ומפעלי נייר חדרה בשנת 1969. המהדורה אזלה בהוצאה והיום אפשר להשיג אותה רק בספריות ובחנויות יד שנייה.

כל הזכויות שמורות ©

יותם יעקבסון, מאי 2010